

PM nr. 1 2020

Vägledning för bättre tillämpning av index

Drivmedel i indexserien A12:1, Insamling av hushållsavfall

September 2020, reviderad juni 2026

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Sedan 2012 finns tre indexserier som visar kostnadsutvecklingen vid insamling av avfall:

- A12:1 Insamling av hushållsavfall¹
- A12:2 Insamling med specialfordon
- A12:3 Slamtömning

Alla tre index presenteras i två varianter, MD som betyder med diesel mk 1 och ED som betyder exklusive drivmedel. Serierna tas, sedan januari 2026 fram av Svenska Branschindex (SBIX)² på uppdrag av Avfall Sverige.

Lars Aspholmer AB gjorde 2019, på uppdrag av Avfall Sverige, en översyn av avfallsindex för insamling av hushållsavfall. Orsaken till översynen var främst att det framkommit synpunkter på att andelen drivmedel varit för låg i vissa upphandlingar där kommuner använt A12:1MD. I samband med översynen gjordes också en allmän genomgång av A12-seriernas funktion och mätmetoder. I projektet var även SCB och Sveriges Åkeriföretag involverade. Uppgifter har samlats in från såväl privata åkeriföretag som kommunala aktörer. Slutsatsen var att drivmedelsandelen i A12:1MD i sig inte är fel. Däremot användes A12:1MD troligtvis slentrianmässigt, även i sammanhang där det varit mer lämpligt att koppla till index utan drivmedel. Eftersom det förekommer dålig kännedom om att A12:1ED bör användas om drivmedelsandelen avviker, har föreliggande vägledning tagits fram.

1.2 Indexreglering med A12:1

I avtal som gäller för en längre tid är det lämpligt att koppla ersättningen till kostnadsutvecklingen. Om ersättningen ska stämma någorlunda med kostnadsutvecklingen krävs att den mätning (det index) som används liknar kostnadsbilden i den aktuella verksamheten. Denna vägledning är tänkt att underlätta val av index där serien A12:1 ska anpassas beroende på att seriens kostnadsproportioner avviker för mycket jämfört med verksamhetens faktiska kostnadsbild. Orsaken till att det inte stämmer kan vara att annat drivmedel än diesel mk 1 används och/eller att körsträckan i förhållande till bemanning avviker jämfört med den fördelning som är i A12:1.

1.3 Om exakthet

Vägledningen ger en förenklad bild av verkligheten. Massor av omständigheter gör att kostnadsproportioner skiljer. Personal är den största kostnadsposten och drivmedel är den som varierar mest. Genom att försöka hamna någorlunda rätt i proportioner mellan just personal och drivmedel är det goda chanser att det går att hitta en indexlösning som stämmer tillfredställande väl med verkliga kostnadsförändringar. Exakt blir det aldrig.

En faktor som är viktig för att närma sig en mer perfekt indexreglering är att reglera oftare än en gång per år.

¹ Den 1 augusti 2020 ersattes begreppet hushållsavfall av begreppet kommunalt avfall. Begreppet hushållsavfall kommer dock tillsvidare användas för benämning av detta index då det är inarbetat.

² Före 2026 producerade Statistiska Centralbyrån dessa index.

2. Om indexreglering

2.1 Översikt

Indexserien A12:1 finns som sagt i två varianter. Med och utan drivmedel (diesel mk 1). Serien med diesel bör i de flesta fall stämma någorlunda för verksamheter där bemanningen är mellan 1,6 och knappt 2 personer per fordon. I glesbygd är bemanningen ofta lägre och det påverkar proportionerna. Andelen drivmedel ökar. Det innebär att det behövs en annan indexreglering än A12:1MD. Det rekommenderas i stället att man använder A12 utan drivmedel i kombination med dieselindex:

- X% av ersättningen ska indexregleras med serien A12:1ED, insamling av hushållsavfall exklusive diesel
- Y% av ersättningen ska indexregleras med K12A60900 Diesel

Om en upphandling ställer krav som innebär att entreprenören förväntas använda andra drivmedel än diesel mk 1 kan det innebära att kostnaden för drivmedel också ändras.

När ett annat drivmedel än diesel kommer att användas är lösningen att använda serien A12:1 ED, insamling av hushållsavfall exklusive drivmedel i kombination med ett index som avser det drivmedel som mest troligt kommer att användas. Om till exempel alla sopbilar i uppdraget kommer köras på 100% HVO kan nedan reglering göras:

- X % av ersättningen ska indexregleras med A12:1ED, insamling av hushållsavfall exklusive diesel
- Y% av ersättningen ska indexregleras med K16SÅ0910 100% HVO

2.2 Mätningar av kostnadsutvecklingen för andra drivmedel än diesel mk 1

Det förekommer fler olika separata drivmedelsindex, följande tillhandahålls via Avfall Sverige:

- K12AS0900 Diesel mk 1
- K16SÅ0910 HVO
- K19SÅ0920 RME (FAME)
- K21SÅ0940 CBG (komprimerad biogas)

Sveriges Åkeriföretag tillhandahåller även följande serie:

- K21SÅ0930 LBG (flytande biogas)
- Olika serier för El (T23SE01 EL)

Sveriges Åkeriföretag har tagit fram typransportindex för el. De nya serierna är indelade i fyra kategorier: lokal-, regional-, långväga distribution och dragbil. Dessutom är varje kategori uppdelad över de fyra olika elprisområdena i Sverige. Dessa finns inte tillgängliga via Avfall Sveriges del av Indexportalen utan på Transportindex.se

För drivmedel där det finns ett index gäller att indexreglering bör ske med en kombination av:

- X % av ersättningen ska indexregleras med A12:1ED, insamling av hushållsavfall exklusive diesel
- X % av ersättningen ska indexregleras med [Vald drivmedelsserie]

Fordonsgas med hög andel biogas eller enbart biogas är vanliga drivmedel vid insamling av kommunalt avfall. I *bilaga 2* finns ett exempel som visar hur lokal mätning av prisutvecklingen för fordons- och biogas kan formuleras i avtal.

3. Att beräkna drivmedelsandel

Hur ska då andelen som ska regleras med ett annat drivmedelindex beräknas? Avfall Sverige har samrått med Sveriges Åkeriföretag och tagit fram en tabell som ger en vägledning om drivmedelsförbrukning vid olika förutsättningar kring bemanning och körsträcka (se tabell 1). Den ändrade mängden drivmedel ska dessutom i vissa fall påverkas av att ett annat drivmedel används där priset inte motsvarar priset på diesel mk 1.

Tabell 1 Drivmedelsproportion jämfört med andel drivmedel i A2:1MD

	Personal per fordon	Anmärkning	Drivmedel jämfört med A12:1 MD
A	1,0	sträcka >15 mil per arbetsdag	330 %
B	1,0	sträcka <15 mil per arbetsdag	240 %
C	1,5		140 %
D	2,0		85 %

Indexserien A12:1MD Insamling av hushållsavfall ger följande proportioner i maj 2026.

- För varje hundralapp i ersättning går 6,40 kr till drivmedel och 93,60 kr till andra kostnader.

Kostnadsproportionerna i serien A12:1MD ändras oftast varje månad, ibland mer, ibland mindre. Stiger löner mer än andra kostnader ökar andelen som är personalkostnad och det påverkar också alla andra kostnadsandelar eftersom summan av andelarna alltid ska bli 100%. Utgångspunkten är att använda en drivmedelsandel som motsvarar den vid anbuds månaden. I *bilaga 2* finns en tabell som hjälper att ta fram drivmedelskostnadens andel av totalkostnaden.

4. Val av index när anbudsgivare kan erbjuda olika drivmedel

En bra upphandling vill ge anbudslämnarna tydliga regler om vad som gäller och undanröja osäkerheter. Självfallet samtidigt som alla regler kring offentlig upphandling efterlevs.

Idag förändras utbudet av olika drivmedel snabbare än tidigare. Klimatfrågan gör att vi kan förväntas och hoppas på en fortsatt snabb förändring där nya drivmedel tillförs marknaden.

Hur ska en upphandling hantera indexering av priser när entreprenörer kan erbjuda lösningar med olika drivmedel?

4.1 Index handlar om förändring över tid

Först ett konstaterande - index påverkar inte ersättningsnivå vid anbudstidpunkten.

Vanligtvis är det mycket svårt för att inte säga omöjligt att förutse prisutvecklingen på drivmedel. Utbud och efterfrågan styr i grunden men påverkas kraftigt av skatter och avgifter, stöd, dollarkurs med mera. Det är svårt, för att inte säga omöjligt, för anbudslämnare att trovärdigt hävda att en priskoppling till ett visst index i framtiden innebär lägre ersättningar än ett annat index.

4.2 Hur gör man?

Syftet med indexreglering är att minska osäkerheten i affären och därmed få priser med lägre riskpålägg (vinstmarginal) vid upphandlingen. Ska detta uppnås ska ersättningen därför regleras med ett index som mäter kostnader som hyfsat väl motsvarar det drivmedel som används.

Vid upphandling kan underlaget innehålla uppgifter om hur indexreglering sker för olika drivmedel. I kapitel 2.2 listas indexserier för drivmedel

I *bilaga 3* finns ett exempel på text som hanterar möjlighet att reglera index för flera drivmedelstyper.

5. Exempel på indexregleringar

I detta kapitel ges exempel på indexregleringar för olika situationer som ofta förekommer vid insamling av kommunalt avfall i svenska kommuner. I Avfall Sveriges Indexportal finns funktioner som hjälper till med beräkningar för till exempel egen andel drivmedel och att skapa eget viktat index, se Räknare på transportindex.se/Avfallsindex.

Exempel 1 - Indexreglering när bemanning stämmer och diesel används

Proportionen i A12:1MD stämmer väl med de flesta verksamheter där fordonen i snitt bemannas med mellan 1,6 och knappt 2,0 personer. Används diesel mk1 eller annan diesel där priset ungefär motsvarar priset på mk1 kan indexreglering alltså ske så att hela ersättningen regleras mot serien A12:1MD.

Den förändring som ska användas för att bestämma ny ersättning ska utgöras av:

- 100% av ersättningen ska följa förändringen i indexserien A12:1MD Insamling av hushållsavfall med diesel.

Exempel 2 - Indexreglering när bemanning inte stämmer, men diesel används

Framförallt i glest befolkade kommuner är det vanligt att bemanningen i snitt är lägre än vad som stämmer med förutsättningarna i serien A12:1MD. Tabell 1 i kapitel 3 ger en vägledning om hur mycket drivmedel som används vid några olika bemanningsförhållanden och körsträckor. Observera att proportionerna förutsätter att priset på drivmedel stämmer någorlunda väl med priset på diesel mk 1.

För att räkna ut hur stor andel som utgörs av drivmedel i detta förhållande utgår vi från andelar i serien A12:1MD. Andelen varierar över tid så det är viktigt att utgå från en andel som är aktuell vid anbudstidpunkten.

I november 2025 var andelen drivmedel 5,3%. Det betyder att på varje hundralapp i ersättning så antas entreprenören använda 5,30 kr till drivmedel om verksamhetens kostnader motsvarar indexseriens proportioner.

		Drivmedel	Andra kostnader	Totala kostnader
1	1 A12:1MD	5,30	94,70	100,00

Nästa steg är att beräkna hur kostnaderna ändras beroende på att aktuell verksamhet har en bemanning som inte stämmer med A12:1MD (med diesel). Använd vägledningen som ges i tabell 1. Om bemanningen i snitt är 1 person och sträckan per dag och fordon inte är över 15 mil så anger tabellen att drivmedelsförbrukningen kan vara 240% av den förbrukning som anges i A12-serien (alt. B). I exemplet kan ni se hur detta påverkar kostnaden. Skulle körsträckan vara över 15 mil per dag används alternativ A i tabellen och förbrukningen blir istället 330 % av drivmedel enligt A12:1MD.

		Drivmedel	Andra kostnader	Totala kostnader
1	1 A12:1MD	5,30 kr	94,70 kr	100,00 kr
2	Förbrukning, %	240 %		
	Förbrukning, kostnad	12,72 kr	94,70 kr	107,42 kr
3	Procentuell andel, avrundad	11,8 %	88,2 %	100,0 %

Den förändring som ska används för att bestämma ny ersättning ska utgöras av:

- A. 88,2% av ersättningen ska följa förändringen i indexserien A12:1ED, Insamling av hushållsavfall exklusive diesel.*
- B. 11,8 % av ersättningen ska följa förändringen i serien K12A60900 Diesel mk 1.*

På motsvarande sätt ger alternativ A (körsträcka över 15 mil per dag) en kostnad för drivmedel på 17,49 kr (5,30 * 330%). Det ger en procentuell andel för drivmedel på 15,6 %.

Den förändring som ska används för att bestämma ny ersättning ska utgöras av:

- A. 84,4% av ersättningen ska följa förändringen i indexserien A12:1ED Insamling av hushållsavfall exklusive diesel.*
- B. 15,6 % av ersättningen ska följa förändringen i serien K12A60900 Diesel.*

Exempel 3 Indexreglering när bemanning inte stämmer och priset på diesel är högre än diesel mk1 eller annat drivmedel än mk1 används

I detta exempel är det samma förutsättningar som i exempel 2, det vill säga bemanningen skiljer sig från förutsättningarna i A12:1MD. Men skillnaden är att i detta exempel används dessutom ett drivmedel som har högre pris än diesel mk1. Utgå från de inledande delarna av exempel 2 ovan, det vill säga steg 1 och steg 2.

Nästa steg är att ta hänsyn till pris på det drivmedel som används i det aktuella uppdraget. I detta exempel förväntas i verksamheten medföra en kostnad som är 20% högre än priset på diesel mk 1. Nederst i tabellen har vi också räknat fram andelar med de nya förutsättningarna.

		Drivmedel	Andra kostnader	Totala kostnader
1	1 A12:1MD	5,30 kr	94,70 kr	100,00 kr
2	Förbrukning, %	240 %		
	Förbrukning, kostnad	12,72 kr	94,70 kr	107,42kr
3	Prisnivå, %	120 %		
	Prisnivå, kostnad	15,26 kr	94,70 kr	109,96 kr
4	Procentuell andel, avrundad	13,9 %	86,1 %	100,0 %

Den förändring som ska används för att bestämma ny ersättning ska utgöras av:

- A. 86,1% av ersättningen ska följa förändringen i indexserien A12:1ED Insamling av hushållsavfall exklusive diesel.
- B. 13,9 % av ersättningen ska följa förändringen i serien XXXX [Valt drivmedelsindex].

Exempel 4 Indexreglering när bemanning stämmer, men annat drivmedel än diesel används

Om annat drivmedel än diesel mk 1 används så bör man alltid välja att kombinera serien A12:1ED med mätning av det aktuella drivmedlets kostnad. Om det drivmedel som används inte har ungefär samma pris som diesel mk 1 vid anbudsmånaden så behöver andelen drivmedel korrigeras för att motsvara prisskillnaden.

Om serien för 100% RME (FAME) ska användas och priset är 15% dyrare än diesel mk 1 så blir beräkningen följande:

		Drivmedel	Andra kostnader	Totala kostnader
1	1 A12:1MD	5,30 kr	94,70 kr	100,00 kr
2	Prisnivå, %	115 %		
	Prisnivå, kostnad	6,10 kr	94,70 kr	100,80 kr
3	Procentuell andel, avrundad	6,1 %	93,9 %	100,0 %

Den förändring som ska används för att bestämma ny ersättning ska utgöras av:

- A. 93,9% av ersättningen ska följa förändringen i indexserien A12:1ED Insamling av hushållsavfall exklusive diesel.
- B. 6,1 % av ersättningen ska indexregleras med K19SÅ0920 100% RME

I *bilaga 2* finns en enkel tabell för att beräkna drivmedelsandel ”i detalj”. Denna funktion finns också som Räknare i Indexportalen, transportindex.se/Avfallsindex

Bilaga 1 Exempel på text i avtal/upphandling som beskriver mätning av kostnadsutveckling för fordonsgas

Beräkning av lokal prisutveckling för fordonsgas

Beräkningen av lokal prisutveckling för fordonsgas ska ske enligt följande metodik

Priset ska vara lägsta pris i de fall det finns flera tankställen. Vid beräkning av lägsta pris ska hänsyn tas till skillnader i kostnad för att köra till olika tankställen. Lägsta pris ska avse genomsnittligt pris under månaden. Lägsta pris ska vara det lägsta av de pris entreprenören faktiskt kan erhålla och det pris som andra köpare av fordonsgas, med likartade förutsättningar, kan erhålla från samma leverantörer.

Uppgift om lägsta pris ska styrkas genom exempelvis fakturaunderlag, intyg från leverantör eller likartad handling.

Ansvar för att redovisa uppgifter om pris på fordonsgas

Det åvilar entreprenören att inom två månader från utgången av basmånaden inkomma med uppgifter om pris på fordonsgas vid basmånaden.

Entreprenören ska inom en månad från utgången av varje avläsningsmånad inkomma med uppgifter som avser pris på fordonsgas under avläsningsmånaden.

Beräkning av ändrad ersättning

Skillnaden mellan pris på fordonsgas vid avläsningsmånad ställs i relation till pris för fordonsgas vid basmånaden. Skillnaden uttrycks som ett procenttal med en decimal.

Särskilda omständigheter

Fordonsgas kan påverkas av ändrat energiinnehåll vilket också kan påverka pris. Om sådan omständighet finns ska den beaktas om någon part påkallar att så ska ske.

Bilaga 2 Beräkna drivmedelsandel – exempel och mall för beräkning

Hur ska man veta hur stor andel av en ersättning till en entreprenör som förväntas motsvara entreprenörens kostnad för drivmedel? Det enklaste svaret är att fråga en entreprenör men det är kanske inte helt lämpligt i samband med en upphandling. I alla fall inte alltid.

Vi ger nedan först ett exempel i textform och därefter finner ni en beräkningsmall.

Ett exempel

Inför en upphandling ska kommunen bestämma hur indexregleringen ska utformas. Nedan har vi steg för steg beskrivit hur man gör. Rubrikens position hänvisar siffror i mallen på nästa sida.

Position 1 och 2 andel drivmedel i A12:1MD

Det första steget är att bestämma hur stor drivmedelsandelen är i indexserien A12:1MD. Det gäller att ta en period som ligger så nära anbudsmånaden som möjligt. Exempelvis är drivmedelsandelen i november 2025 5,3%. Vi vet då att för varje hundralapp i kostnader som SCB:s mätning avser så går 5,30 kr till drivmedel.

Position 3 Andel i aktuell verksamhet

Kommunen uppskattar utifrån befintlig verksamhet att bemanningen på fordonen kommer att vara mellan 1 och 1,5 personer i snitt och att körsträckan är under 15 mil per dag.

För att bedöma drivmedelsförbrukningen relativt indexserien A12:1MD tittar upphandlaren i tabellen nedan:

Tabell 1 Drivmedelsproportion jämfört med andel drivmedel i A2:1MD

	Personal per fordon	Anmärkning	Drivmedel jämfört med A12:1 MD
A	1,0	sträcka >15 mil per arbetsdag	330 %
B	1,0	sträcka <15 mil per arbetsdag	240 %
C	1,5		140 %
D	2,0		85 %

Om bemanningen är mellan 1 och 1,5 så betyder det att vi lägger valet mittemellan vad tabellen säger i alternativ B och C. Det betyder 190%.

Position 4 och 5 Kostnad i kronor

A12:1MD serien gav i november 2025 att 5,30 kr avsåg drivmedel. Tabellen visade att denna kostnad ska ökas så den motsvarar 190%, alltså $5,30 \cdot 190\% = 10,07$ kr.

Ökningen är $10,07 - 5,30 = 4,77$ kr.

Position 6 Ny totalkostnad

När vi vet att drivmedlet blivit 4,77 kr dyrare så betyder det också att det som i A12:1 index var en totalkostnad på 100 kr nu blir 104,77.

Position 7 andelen

Den nya andelen blir den vad drivmedel kostar i förhållande till den totala kostnaden. Avrundat till procenttal med en decimal blir det 10,07 kr / 104,77 kr = 9,6%

Tabell med exempel

Tabellen nedan kan användas för att steg för steg räkna fram andel drivmedel. Funktion för att beräkna detta finns i Indexportalen, transportindex.se/Avfalssindex

Den nya totalkostnaden inkluderar kostnaderna för nytt drivmedelspris och övriga kostnader.

			Fyll i denna kolumn	Exempel nov 2025
1	Vi börjar med andel diesel i serien A12:1MD vid vald månad			5,30%
2	Hur mycket av en hundralapp används för diesel?	<i>Rad 1 * 100</i>		5,30 kr
3	Kostnaden för diesel ska ändras			190%
4	Det betyder i kronor att den nya kostnaden är	<i>Rad 2 * Rad 3</i>		10,07 kr
5	Det är en ökning med	<i>Rad 4 - Rad 2</i>		4,775 kr
6	Hur stor är den nya totalkostnaden?	<i>Rad 5 + 100</i>		104,77 kr
7	Vad är andelen?	<i>Rad 4 / Rad 6</i>		9,6%

Bilaga 3 Exempel på text som hanterar möjlighet att reglera index för flera drivmedelstyper

Indexserier som kopplas till olika drivmedel

Vid indexreglering gäller att ersättningen i första hand ska regleras med en av SBIX fastställd indexserie som avser det drivmedel som används i entreprenaden. Sveriges Åkeriföretag har tagit fram nya index för el för vardera elprisområde i Sverige.

Följande serier kan användas:

- K12AS0900 Diesel mk 1 (mätningens förändring är identisk med serien K92SÅ0900 som används vid fastställande av serier T08 som avser lastbilstransporter)
- K19SÅ0920 RME
- K16SÅ0910 HVO
- K21SÅ0940 CBG (komprimerad biogas)
- K21SÅ0930 LBG (flytande biogas)
- T23SE01 EL SE1
- T23SE02 EL SE2
- T23SE03 EL SE3
- T23SE04 EL SE4

Används annat drivmedel än de som tidigare nämnts ska ersättningen regleras genom beräkning av lokal prisutveckling för aktuellt drivmedel. Principen för mätningen av lokal prisutveckling ska då vara:

1. Det åvilar entreprenören att inom två månader från utgången av basmånaden inkomma med uppgifter om pris på drivmedlet vid basmånaden.
2. Priset ska vara lägsta pris i de fall det finns flera tankställen. Vid beräkning av lägsta pris ska hänsyn tas till skillnader i kostnad för att köra till olika tankställen. Lägsta pris ska avse genomsnittligt pris under månaden. Lägsta pris ska vara det lägsta av de pris entreprenören faktiskt kan erhålla och det pris som andra köpare av likvärdigt drivmedel, kan erhålla från samma leverantörer.
3. Uppgift om lägsta pris ska styrkas genom exempelvis fakturaunderlag, intyg från leverantör eller likartad handling.
4. Entreprenören ska inom en månad från utgången av varje avläsningsmånad inkomma med uppgifter som avser pris på drivmedlet under avläsningsmånaden.
5. Beräkning av förändring ska göras på följande sätt. Skillnaden mellan pris på drivmedlet vid avläsningsmånad ställs i relation till pris för drivmedlet vid basmånaden. Skillnaden uttrycks som ett procenttal med en decimal.